Lausunto valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle 27.10.2021

Suomen Taiteilijaseura, Suomen museoliitto ja Ornamo kiittävät mahdollisuudesta lausua näyttelypalkkiomallista laaditun raportin ehdotuksista ja toiminnan jatkosta.

Tiivistelmä

- ⇒ Näyttelypalkkio tarkoittaa korvausta, joka maksetaan taiteilijalle museonäyttelyä varten tehdystä työstä, kuten näyttelyn ripustamisesta, teosten kuljettamisesta, yleisöluentojen pitämisestä tai näyttelyn markkinoinnista.
- ⇒ Näyttelypalkkiomallia on valmisteltu Suomessa huolellisesti ja pitkään kansainvälisiä vertailukohtia hyödyntäen.
- ⇒ Kuluvana vuonna OKM:n työryhmä on laatinut ehdotuksen Suomessa käyttöön otettavaksi näyttelypalkkiomalliksi, jonka vakiinnuttamiseen esitetään 1M€ valtion vuoden 2022 talousarviossa. Vakiinnuttaminen edellyttää pysyvää rahoitusta valtion vuotuisesta menokehyksestä.
- ⇒ Työryhmän näkemyksen mukaan mallin piiriin tulisi tulevaisuudessa kuulua museoiden lisäksi muutkin näyttelyjärjestäjät, kuten galleriat ja festivaalit.

Mitä näyttelypalkkiolla tarkoitetaan?

Näyttelypalkkio tarkoittaa korvausta, joka maksetaan taiteilijalle museonäyttelyä varten tehdystä työstä, kuten näyttelyn ripustamisesta, teosten kuljettamisesta, yleisöluentojen pitämisestä tai näyttelyn markkinoinnista.

Kuvataiteilijoiden tulotaso on kaikista taiteilijaryhmistä heikoin (Rensujeff 2015). Lisäksi visuaalisten alojen osuus valtion kulttuuribudjetista tällä hetkellä vain 1 %, taidemuseoiden osuus mukaan laskettunakin 4 %. Muusikot voivat työllistyä orkesteriin ja näyttelijät teatteriin, mutta kuvataiteen alalla ei ole vastaavaa työllistävää rakennetta.

Näyttelypalkkioiden vakiintuminen luo kuvataiteen kentälle merkittävän työllistävän rakenteen, joita ei kuvataiteen alalla juurikaan ole sekä viitoittaa

tietä yhdenmukaisille sopimus- ja korvauskäytännöille. Aiemmin taiteilija ei ole välttämättä saanut lainkaan korvausta näyttelynsä järjestämiseen liittyvästä työstä.

Perusteellisen selvitystyön kautta syntyi ehdotus näyttelypalkkiomalliksi

Näyttelypalkkiomallia on valmisteltu Suomessa huolellisesti ja pitkään kansainvälisiä vertailukohtia hyödyntäen. Vuonna 2015 opetus- ja kulttuuriministeriössä käynnistettiin selvitys taidenäyttelyiden korvaus- ja sopimuskäytännöistä. Selvityksen pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti vuosina 2017–2019 taiteilijoiden näyttelypalkkioihin perustuvan erityisavustuskokeilun museoille.

Kokeilun tulokset arvioitiin vaikutusarvioinnissa kokonaisuudessaan positiivisiksi niin museoiden kuin taiteilijoiden kannalta. Näyttelypalkkion arvioitiin parantaneen taiteilijan taloudellista asemaa sekä lisänneen luottamusta ja vuoropuhelua. Lisäksi se oli parantanut näyttelyiden kokonaiskustannusten hahmottamista ja helpottanut sopimusten laatimista. Arviointiraportissa suositeltiin näyttelypalkkioiden vakiinnuttamista osaksi museoiden normaalia toimintaa.

Vuoden 2021 talousarvion käsittelyn yhteydessä niin sivistysvaliokunta kuin valtiovarainvaliokunta ottivat myönteisen kannan näyttelypalkkion käyttöönottoon ja valtiovarainvaliokunta myönsi kuluvalle vuodelle 1 M€ määrärahan näyttelypalkkion vakiinnuttamiseen (SiVL 11/2020 vp— HE 146/2020 vp ja VaVM 36/2020 vp – HE 146/2020 vp – HE 227/2020 vp).

Vuonna 2021 opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä laati ehdotuksen näyttelypalkkiomalliksi, korvausperusteiksi ja mallin hallinnoimiseksi. Työryhmä koostui taiteilijajärjestöjen, museotoimijoiden, kuntien sekä valtion edustajista. Työryhmän esitykseen perustuen hallitus esittää eduskunnalle varattavaksi näyttelypalkkiomallin vakiinnuttamiseen 1M€ valtion vuoden 2022 talousarviossa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan budjettimomentilta 29.80.50 Eräät avustukset.

Työryhmän ehdotus näyttelypalkkiomalliksi

Työryhmä esittää, että näyttelypalkkiosuositus koskee kaikkia ammattimaisesti hoidettuja näyttelytiloja. Suositus ottaa huomioon erilaisten näyttelyjen ja näyttelytilojen luonteen porrastamalla maksuperusteita. Porrastamisessa arvioidaan näyttelytilan kokoa sekä taiteilijoiden lukumäärää.

Korvaushinnasto koostuu perusosasta ja lisäosasta:

Kiinteä perusosa = taiteilijan näyttelyyn liittyvä työ, kuten näyttelyn suunnittelu ja ripustus

Lisäosa = varsinaisen näyttelytyön ulkopuolelle jäävä toiminta, esim. taiteilijaluennot ja keskustelutilaisuudet

Muut työt = näyttelykohtaisesti erikseen sovittavat työt, joita ei ole yleisellä tasolla mahdollista määritellä, esimerkiksi teosten poikkeavat installoinnit.

Korvaushinnasto sisältää euromääräiset suosituspalkkiot. Hinnaston ovat valmistelleet Suomen museoliiton, Suomen Taiteilijaseuran ja Ornamon edustajat työryhmän asiantuntijasihteerien tuella. Työryhmä ehdottaa, että Suomen museoliitto, Suomen Taiteilijaseura ja Ornamo tulevat määräajoin arvioimaan suositeltua korvaustasoa. Työryhmän esittämän mallin suositukset eivät liity tekijänoikeuslain 2 § perusteella maksettavaan tekijänoikeudelliseen näyttelykorvaukseen eivätkä korvaa sitä.

Työryhmä huomauttaa, että näyttelypalkkiojärjestelmän vakiinnuttaminen edellyttää pysyvää rahoitusta valtion vuotuisesta menokehyksestä.

Näyttelypalkkiomallin tulevaisuus – miten eteenpäin kohti reilumpia käytäntöjä?

Työryhmä esittää, että alkuvaiheessa valtion tuki korvausten maksamiseen kanavoitaisiin ammatillisesti hoidetuille museoille Museoviraston kautta valtionavustuksen muodossa. Museoiden omarahoitusosuus näyttelypalkkioiden maksamisessa on työryhmän esityksessä vähintään 20 %.

Vuodelle 2022 osoitettu 1 M€:n määräraha mahdollistaa mallin käyttöönoton taidemuseoissa, mutta ei pienemmissä näyttelyorganisaatioissa. Myös museoita pienemmillä visuaalisen alan näyttelytoimijoilla, kuten taidegallerioilla ja taiteilijajärjestöillä, on vahva halu sitoutua malliin ja omaksua se osaksi alan yleisiä korvauskäytäntöjä.

Työryhmän näkemyksen mukaan mallin piiriin tulisikin kuulua museoiden lisäksi näyttelyjärjestäjät, jotka saavat merkittävää toiminta-avustusta Taiteen edistämiskeskukselta. Näyttelypalkkioiden maksamiseen korvamerkityt varat voitaisiin sisällyttää yhteisöjen toiminta-avustuksiin.

Museoiden ja gallerioiden lisäksi työryhmä esittää, että näyttelypalkkiomalli ulotettaisiin myös muihin valtionavustusta saaviin toimijoihin, kuten festivaaleihin sekä soveltuvin osin toimijoihin, jotka eivät saa toimintaansa merkittävää valtion rahoitusta.

Näyttelypalkkiojärjestelmän vakiinnuttaminen suppeimmassa, museoita koskevassa muodossaan edellyttää vähintään 1M€:n pysyvää rahoitusta

valtion vuotuisesta menokehyksestä. Suomen Taiteilijaseuran alustavan arvion mukaan mallin laajentaminen koskemaan museoiden lisäksi myös gallerioita ja festivaaleja edellyttäisi yhteensä noin 2–3 M€:n vuosittaista määrärahaa. Mallin on oltava luonteeltaan vakituinen, ennustettava ja ennakoitava.

Työryhmä ehdottaa, että järjestelmän toimeenpanoon liitetään jatkuva, kehittävä arviointi, josta vastaavat Museovirasto ja Taiteen edistämiskeskus. Sekä laadullisten että määrällisten (toiminnallisten ja taloudellisten) aineistojen perusteella näyttelypalkkiojärjestelmän osapuolia edustavat tahot ja järjestelmässä mukana olevat viranomaiset arvioivat järjestelmän toimivuutta ja kokonaisvaikutuksia ja tekevät sen mukaan tarvittavat muutokset.

Suomen Taiteilijaseura, Suomen museoliitto ja Ornamo toivovat, että hyvän alun saanut näyttelypalkkiomalli ja sen valtionrahoitus vakiintuvat, mallia arvioidaan ja jatkossa näyttelypalkkiomallia ulotetaan myös muihin toimijoihin opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän ehdotuksen mukaisesti.

Helsingissä, 25.10.2021

Teemu Mäki, puheenjohtaja
Suomen Taiteilijaseura

Leena Tokila, toimitusjohtaja ma.
Suomen museoliitto

Salla Heinänen, toiminnanjohtaja
Teollisuustaiteen Liitto Ornamo

Lähteet

Ehdotus näyttelypalkkiojärjestelmäksi. Työryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki 2021. Linkki

#Taidemaksaa: Taiteilijoiden näyttelypalkkiokokeilun arviointi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:19. Linkki

Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat: Työryhmän esitys taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:34. Linkki

Rensujeff, Kaija. 2015. Taiteilijan asema 2010. Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus. Linkki